

ИНСТИТУТ «ОТКРЫТОЕ ОБЩЕСТВО»
ФОНД СОДЕЙСТВИЯ - ТАДЖИКИСТАН

Идорон ҳуқуқи инсон ва
риюни конунигат
Bureau of Human Rights and
Rule of Law
Бюро по правам человека и
соблюдению законности

ОМЎЗИШИ БИЗНЕС

Июли соли 2021

Қодиров Шодибег

УДК: 330.1

Қодиров Шодибек Шарифович

**Омӯзиши бизнес (дастури омӯзишӣ), Душанбе
соли 2021. Нашри 2.**

Дастури мазкур бо мақсади шинос намудани шунавандагони курсҳои омӯзишӣ бо тартиби ташкил, барасмиятдарорӣ, андозбандӣ ва банақшагирии фаъолияти соҳибкорӣ (бизнес) таҳия карда шудааст.

©Қодиров Ш.Ш.

©Идораи хуқуқи инсон ва риояи қонуният

Душанбе соли 2021

Мундарича

ПЕШГУФТОР	3
БОБИ I. ФАЬОЛИЯТИ СОҲИБКОРӢ ЧИСТ? МАФҲУМ ВА ШАКЛҲОИ СОҲИБКОРӢ	5
1. СОҲИБКОРИИ ИҼТИМОӢ	9
2. ФАЬОЛИЯТИ СОҲИБКОРИИ ИТТИҲОДИЯҲОИ ҶАМӢЯТӢ	12
БОБИ II. ФАЬОЛИЯТИ СОҲИБКОРӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОЧИКИСТОН	17
1. РАВАНДИ ТАЪСИСДИХИИ ФАЬОЛИЯТИ СОҲИБКОРӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОЧИКИСТОН	17
2. ҚОИДАҲОИ АСОСИИ АНДОЗБАНДИИ ФАЬОЛИЯТИ СОҲИБКОРӢ	29
3. ТАҲЛИЛИ НИШОНДИҲАНДАҲОИ АСОСИИ НАҚШАИ БИЗНЕС	39
БОБИ III. БАРҲАМ ДОДАНИ ШАХСИ ҲУҼУҚӢ ВА ҚАТЬ НАМУДАНИ ФАЬОЛИЯТИ СОҲИБКОРИ ИНФИРОДӢ	50
ОХИРСУХАН	60

ПЕШГУФТОР

Дастури “*Омӯзиши бизнес*” қисмате аз маводҳои омӯзишиест, ки дар доираи татбиқи Лоиҳаи “Пешбурди соҳибкории иҷтимоӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”, барои гурухҳои осебпазир (маъюбон, маҳбусони аз маҳбас озодшуда, занон, ҷавонон, муҳочирони баргашта, аъзоёни оилаҳои камбизоат ва гарай) омода шудааст. Лоиҳаи дар боло зикршударо иттиҳодияи ҷамъиятии “Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният” бо дастгирии молиявии Институти “Ҷамъияти кушода” Бунёди мадад дар Тоҷикистон татбиқ намудааст.

Дастури мазкур бо мақсади шинос намудани шунавандагони курсҳои омӯзиший бо тартиби ташкил, барасмиятдарорӣ, андозбанӣ ва банақшагирии фаъолияти соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон омода карда шудааст. Дар дастур, ҳамчунин, диққати ҷиддӣ ба фаҳмиши соҳибкории иҷтимоӣ ва масъалаҳои мубрами фаъолияти соҳибкории иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, дода шудааст.

Аз ин дастур, донишчүёни муассисаҳои таҳсилоти касбӣ, хоҳишмандони омӯзиши бизнес, ҷавонону наврасон, кормандони иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва соҳибкорон метавонанд ба таври васеъ истифода намоянд.

Дастури “*Омӯзии бизнес*” дар асоси ҳуҷҷатҳои мөъёрию – ҳуқуқии амалкунанда, таҷрибаи ҷандинсолаи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, маълумотҳои дар сомонаи Кумитаи андози Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷойдодашуда ва маҷмӯи донишҳои умумиқтисодии андӯхтаи муаллиф, таҳия карда шудааст.

Муаллиф барои кӯмакҳои методӣ ва амалӣ ба роҳбарияти иттиҳодияи ҷамъиятии “Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният” изҳори ташаккур менамояд.

Муаллиф

БОБИ І. ФАҶОЛИЯТИ СОҲИБКОРӢ ЧИСТ? МАФҲУМ ВА ШАКЛҲОИ СОҲИБ- КОРӢ

Мафҳумҳои «соҳибкор», «бизнесмен» ва «точир» дар муоширати байни инсонҳо хеле васеъ истифода мешаванд. Аксари одамон зери мафҳуми «соҳибкор» ё «бизнесмен» касеро дар назар доранд, ки тичорати муваффақ дошта бошад. Дар маънои иқтисодиаш мафҳуми соҳибкорӣ танҳо тичоратро ифода намекунад, зоро ки тичорат танҳо як шакли маъмули соҳибкорӣ ба ҳисоб меравад.

Тамоми фаъолиятҳое, ки дар доираи қонунгузорӣ оид ба истифодаи молу мулк, фурӯши мол, истеҳсол, иҷрои кор ё хизматрасонӣ бо мақсади гирифтани фоида анҷом дода мешаванд, ба фаъолияти соҳибкорӣ мансуб мебошанд. Масалан, қашондани бор, истеҳсоли молу маҳсулот, анҷом додани корҳои соҳтмонӣ, наворбардорӣ, таъмиру фуруши телефони мобилий, сугурта намудани шаҳрвандон ва ғайра. Шахси бо фаъолияти соҳибкорӣ машғулбударо **соҳибкор** меноманд.

Дар расонаҳои иҷтимоӣ ва адабиётҳои иқтисодӣ мағҳуми “стартап”-ро низ ҳамчун синоними соҳибкорӣ истифода менамоянд. Калимаи “стартап” (startup) аз забони англисӣ гирифта шуда, тарҷумаи таҳтуллафзиаш “оғози кор” мебошад. Мақсади асосии стартап таъсис додани фаъолияти соҳибкории нав бо истифодаи интернет мебошад. Бинобар ҳамин зери ин мағҳум фаъолияти соҳибкориеро мефаҳманд, ки дар фазои интернетӣ амалӣ карда мешавад. Ба стартапҳои машҳур таъсиси ширкатҳои Google, Facebook ва YouTube-ро дохил намудан мумкин аст.

Онҳоеро, ки қонунгузорӣ барои анҷом додани фаъолияти соҳибкорӣ иҷозат додааст, субъектҳои соҳибкорӣ меноманд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба субъектҳои соҳибкорӣ мансубанд:

- шахсони вοкей, яъне шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳрвандони хориҷӣ ва шахсони бетабаа, ки ба соҳибкорӣ машғуланд;

- шахсони ҳуқуқӣ (ташкилоту муассисаҳо, ширкатҳо, корхонаҳо, филиал ва намояндагиҳои шахсони ҳуқуқии хориҷӣ), ки ба соҳибкорӣ машғуланд.

Соҳибкорӣ дар Тоҷикистон дар шаклҳои зерин амалӣ карда мешавад:

- бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ;
- бо таъсиси шахси ҳуқуқӣ;
- бо истифодаи меҳнати кироя;
- бе истифодаи меҳнати кироя.

Соҳибкорӣ метавонад хурд, миёна ва калон бошад.

ХУРД

Ба субъектҳои соҳибкории хурд, соҳибкорони инфиридорӣ ва шахсони ҳуқуқие мансубанд, ки даромади умумии онҳо дар як сол то 1000000 (як миллион сомониро ташкил медиҳад

МИЁНА

Ба субъектҳои соҳибкории миёна, шахсони ҳуқуқие мансубанд, ки даромади умумии онҳо дар як сол аз як миллион то 25 миллион сомониро ташкил медиҳад

КАЛОН

Ба субъектҳои соҳибкории калон, шахсони ҳуқуқие мансубанд, ки даромади умумии онҳо дар як сол 25 миллион сомонӣ зиёд аст

РасмиI. Намудҳои соҳибкорӣ

Фаъолияти соҳибкорӣ аз ҷониби як шахс низ ба роҳ монда мешавад ва онро фаъолияти соҳибкории инфиридорӣ меноманд. **Соҳибкори инфиридорӣ** дар фаъолияташ метавонад аз меҳнати кироя истифода барад ва ё набараад. Дар ҳолати бе меҳнати кироя ба роҳ мондани фаъолияти соҳибкорӣ гирифтани патент ҳатмӣ мебошад. **Патент** ҳуҷҷатест, ки ба

шахсони воқеӣ иҷозати фаъолияти соҳибкориро мединад.

Агар соҳибкори инфиродӣ аз меҳнати кироя истифода барад, яъне якчанд коргарро ба кор ҷалб намояд, бояд фаъолияташро дар асоси шаҳодатнома ба роҳ монад.

1. СОҲИБКОРИИ ИЧТИМОЙ

Соҳибкории иҷтимоӣ ин як навъи хело пахншудаи соҳибкорӣ дар замони муосир ба ҳисоб рафта, аслан ба ҳалли масъалаҳои иҷтимоии ҷомеа ё гурӯҳҳои осебпазири ҷомеа нигаронида шудааст. Соҳибкории иҷтимоӣ ин фаъолиятест, ки барои ба даст овардани фоида ва ҳалли масъалаҳои иҷтимоӣ равона карда шудааст. Формулаи одии соҳибкории иҷтимоӣ чунин буда метавонад:

*Соҳибкории иҷтимоӣ = соҳибкории анъанавӣ +
рисолати иҷтимоӣ.*

Аз ин формула бармеояд, ки соҳибкории иҷтимоӣ ин тавассути фоида гирифтан, кӯмак намудан дар ҳалли масъалаҳои иҷтимоии ҷомеа мебошад.

Агар яке аз ин ду унсурхо вучуд надошта бошанд, дилхөх фаъолияти тичоратӣ ё хайрҳоҳонаро мо соҳибкории иҷтимоӣ гуфта наметавонем. Аксаријати одамон зери мағҳуми соҳибкории иҷтимоӣ фаъолияти ташкилотҳои маъюбон ё фондҳои хайриявиро мефаҳманд, аммо фаҳмиши соҳибкории иҷтимоӣ фарроҳтар аз ин фаҳмишҳо мебошад.

Дар иқтисодиёт баъзе фаъолиятҳое вучуд доранд, ки дар мадди аввал онҳоро аз соҳибкории иҷтимоӣ фарқ намудан хело мушки ласт. Масалан, соҳибкор Саидов М. баъзан хонаи ятимонро қўмак мерасонад ё ширкати «Сорбон-Т» ба оилаҳои камбизоат пеш аз идҳои Рамазон ва Курбон қўмак мерасонад. Ин гуна маблағгузориҳо барои ҳалли масъалаҳои иҷтимоии чомеа, хусусияти яквақтина дошта, пайваста сурат намегиранд. Аз ҳамин ҷиҳат ин гуна фаъолиятҳоро соҳибкории иҷтимоӣ номидан ғайриимкон мебошад. Хулоса, соҳибкории иҷтимоӣ фаъолиятест, ки барои гирифтани фоида равона карда шудааст ва фоидай бадастомада бевосита барои ҳалли масъалаҳои иҷтимоии чомеа ё гурӯҳҳои осебпазир истифода карда мешавад. Ин

навъи сохибкорӣ аз аввал ба мақсади ҳалли масъалаҳои иҷтимоӣ ташкил карда мешавад. Сохибкори иҷтимоӣ нафарест, ки ба фаъолияти сохибкорӣ машғул буда дар ҳалли масъалаҳои иҷтимоии чомеа саҳмгузор мебошад.

Ҳадафҳои асосии сохибкории иҷтимоӣ инҳо мебошанд:

- Рушди хизматҳои иҷтимоӣ;
- Мусоидат дар қасбомӯзии гуруҳҳои осебпазири чомеа (маъюон, муҳочирон, гурезаҳо, занони танҳо, онҳое, ки аз маҳбас озод шудаанд, камбизоатон ва ғайра);
- Мусоидат дар шуғли гуруҳҳои осебпазири чомеа, хусусан мустақилона машғул шудан ба фаъолияти сохибкорӣ.

Ба сохибкории иҷтимоӣ метавонанд сохибкорони инфириодӣ ва шахсони ҳуқуқӣ, хусусан итиҳодияҳои ҷамъиятий машғул шаванд.

2. ФАҶОЛИЯТИ СОҲИБКОРИИ ИТТИХОДИЯҲОИ ЧАМЬИЯТӢ

Иттиҳодияи чамъиятӣ ин иттиҳоди ихтиёри, худидора ва ғайритичоратии шаҳрвандон мебошад, Умумияти манфиатҳои мақсадҳои муттаҳидшавии шаҳрвандон дар оинномаи иттиҳодияи чамъиятӣ нишон дода шудаанд. Барои ба ҳадафҳои оинномавӣ расидан иттиҳодияи чамъиятӣ ҳамчун шахси ҳуқуқӣ метавонад бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон ширкатҳои хочагидорӣ, чамъиятҳо ва ташкилотҳои дигари хочагидориро таъсис намояд, инчунин молу мулкero, ки барои пешбурди фаъолияти соҳибкорӣ таъян гардидааст, ба даст орад. Соддатар карда гӯем, иттиҳодияи чамъиятӣ метавонад ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул шавад.Faъолияти соҳибкории иттиҳодияи чамъиятӣ бояд тибқи талаботи Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар санадҳои қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон амалӣ карда шавад.

Мувофиқи қонунгузории Ҷумҳурии
Тоҷикистон иттиҳодияи чамъиятӣ метавонад бо

тартиби муқаррарнамудаи қонунгузории чорӣ чунин шакли субъектҳои соҳибкориро ташкил намояд: ширкатҳои хочагидорӣ; ҷамъиятҳо ва ташкилотҳои дигари хочагидорӣ.

Даромадҳо аз фаъолияти соҳибкории иттиҳодияи ҷамъиятӣ дар байни аъзо ё иштирокчиёни ин иттиҳодия тақсим шуда наметавонанд ва бояд танҳо барои ба даст овардани мақсадҳои оинномавӣ истифода шаванд. Инчунин, мувофиқи қонунгузорӣ, иттиҳодияи ҷамъиятӣ маблағҳои худро метавонад барои мақсадҳои ҳайриявӣ истифода намояд, ҳатто агар ин дар оинномаи он нишон дода нашуда бошад.

Барои пеш бурдани фаъолияти соҳибкорӣ иттиҳодияи ҷамъиятӣ метавонад молу мулкро ба даст орад ва моликияти иттиҳодияи ҷамъиятӣ мутобиқи санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳифз карда мешаванд. Дилҳоҳ иттиҳодияи ҷамъиятӣ ҳамчун шахси ҳуқуқӣ метавонад дорои чунин объектҳои моликият бошад:

- биноҳо;
- иморатҳо;

- иншоот;
- фонди манзил;
- нақлиёт;
- таҷҳизот;
- асбобу анҷом;
- амволи таъиноти маданию маърифатӣ ва солимгардонӣ;
- маблағҳо;
- сахмияҳо;
- когазҳои қиматнок;
- нашриёт;
- воситаҳои ахбори омма;
- дигар молу мулке, ки барои таъминоти моддии фаъолияти оинномавии иттиҳодияи ҷамъиятӣ заруранд;

Мувофиқи қонунгузории Ҷумҳурии

Тоҷикистон моликияти иттиҳодияи ҷамъиятӣ аз ҳисоби ҳаққи дохилшавӣ ва аъзоҳаққӣ, агар пардоҳти онҳоро оиннома пешбинӣ карда бошад, пардоҳтҳои ихтиёрӣ ва хайрияҳо, грантҳо, воридот аз лексияҳо, намоишгоҳҳо, лотереяҳо, музоядаҳо,

чорабинихои варзишӣ ва дигар чорабинихое, ки бо тартиби муқаррарнамуда ва мувофики оинномаи иттиҳодияи ҷамъиятӣ гузаронида мешаванд, даромадҳо аз фаъолияти соҳибкорӣ ва намудҳои дигари фаъолияти иттиҳодияи ҷамъиятӣ, ки қонун манъ накардааст, ташаккул меёбад.

Барои иттиҳодияҳои ҷамъиятие, ки ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул мешаванд зарур аст, ки баҳисобгирии ҷудогонаи фаъолияти асосӣ ва соҳибкориро пеш баранд, яъне низомҳои баҳисобгирии муҳосибии фаъолияти асосӣ ва баҳисобгирии фаъолияти соҳибкорӣ бояд дар алоҳидагӣ пеш бурда шаванд. Ҳучҷатҳои муҳосибии фаъолияти соҳибкорӣ бо ҳучҷатҳои муҳосибии фаъолияти асосӣ набояд омехта карда шаванд.

Қонунгузории Тоҷикистон маблағгузарониҳои ройгон, молу мулки ройгон ва грантҳое, ки ташкилотҳои гайритиҷоратӣ мегиранд ва барои фаъолияти гайритиҷоратӣ истифода мебаранд, инчунин аъзоҳаққиҳо ва хайрияни ба онҳо дастрасшударо аз андози фоида озод намудааст.

Агар беш аз 50% кормандони иттиҳодияни чамъиятиро маъюбон ташкил намоянд, даромади аз фаъолияти соҳибкорӣ бадастовардаи онҳо низ аз андоз аз даромад озод карда мешавад.

Айни ҳол як қатор иттиҳодияҳои чамъиятий барои ба ҳадафҳои оинномавӣ расидан ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул мебошанд. Баъзе аз онҳо як қатор молу хизматҳо истеҳсол намуда, аз фуруши онҳо фоида ба даст меоваранд. Масалан, Иттиҳодияни чамъиятии “Ирода” хизматҳои полиграфӣ, омӯзишӣ ва кейтрингӣ гузаронида, аз ҳисоби фоидаи ба даст овардааш ба зиёда аз 273 одамони дорои аутизм қӯмак мерасонад.

Иттиҳодияни маъюбони шаҳри Душанбе “Имконият” бошад аз ҳисоби фаъолияти клуби фитнес, ичораи толорҳо, духти либос ва хизматрасонии аутсорсинг фоида ба даст оварда онро барои ҳалли мушкили одамони дорои маъюбият сарф менамояд.

Чунин мисолҳо хело зиёданд ва машғул шудан ба фаъолияти соҳибкорӣ барои иттиҳодияҳои

чамъиятӣ яке аз роҳҳои таъмин намудани устовории фаъолият мебошад.

БОБИ II. ФАҶОЛИЯТИ СОҲИБКОРӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОЧИКИСТОН

1. РАВАНДИ ТАЪСИСДИҲИИ ФАҶОЛИЯТИ СОҲИБКОРӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОЧИКИСТОН

Бақайдгирии давлатии шахси воқеиро ба сифати соҳибкори инфиродӣ мақомоти анҷомдиҳандай бақайдгирии давлатӣ дар муддати се рӯзи корӣ аз рӯзи пешниҳод намудани ҳуҷҷатҳо амалӣ менамояд.

ДИҚҚАТ!!!

Агар меҳоҳед ба фаъолияти соҳибкорӣ машгул шавед, пас зарур аст, ки шумо ба сайти Кумитаи андози назди Ҳукмати Ҷумҳурии Тоҷикистон (www.andoz.tj) ворид шуда, аз он дар бораи тартиби бақайдгирии фаъолияти соҳибкорӣ, фаъолияти равзанаи ягони ва тартиби супоридани андозҳои ҳисоботҳои молиявӣ шинос шавед. Ҳамчунин Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бақайдгирии давлатии шаҳсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимоя ва дастгирии фаъолияти соҳибкорӣ», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кооперативҳо», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ» ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҷамъиятҳои дорон масъулияти маҳдуд»-ро омӯзед.

Мутобиқи талаботи моддаи 22 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бақайдгирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ» барои бақайдгирии давлатии фаъолияти соҳибкории инфиродӣ ҳӯҷҷатҳои зерин пешниҳод карда мешавад:

- 1) *ариза барои бақайдгирии давлатии шахси воқеӣ ба сифати соҳибкори инфиродӣ аз рӯи шакли тасдиқнамудаи мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ.;*
- 2) *нусхаи ҳӯҷҷате, ки шахсияти шахси воқеиро тасдиқ мекунад, инчунин ду расми андозаи 4х6;*
- 3) *нусхаи сертификати ҳуқуқи истифодабарии замин ё нусхаи қарор дар бораи ҷудо намудани қитъаи замин дар ҳолати бақайдгирии хоҷагии дехқонии (фермерии) фардӣ ё оилавӣ, рӯйхати аъзои хоҷагии дехқонӣ (фермерӣ), рақами мушиҳҳаси андозсупоранда барои ҳар яки онҳо;*
- 4) *нусхаи ҳӯҷҷате, ки дар асоси он ба шахси воқеши хориҷӣ сукунат ва амалий намудани фаъолияти соҳибкорӣ дар ҳудуди Ҷумҳурии*

Тоҷикистон иҷозат дода шудааст (раводид, варақаи бақайдигирӣ, иҷозатномаи иқомат;

5) пардохтномаи (квитансия) бочи давлатӣ, ва (ё) пардохтномаи (квитансия)-и пешпардоҳти маблағи Патент барои ҳуқуқи амалӣ гардонидани фаъолияти соҳибкории инфириодӣ.

Соҳибкори дар асоси патент фаъолияткунандаро зарур нест, ки дафтари корӣ, муҳр ва муҳосибот дошта бошад. Чунин соҳибкорон наметавонанд коргарони иловагиро кироя намоянд ва даромади солонааш аз 100 ҳазор сомонӣ зиёд бошад. Соҳибкори дар асоси патент фаъолияткунанда дар асоси як патент метавонад ду намуди фаъолиятро амалӣ намояд.

Талаботи асосӣ аз соҳибкороне, ки дар асоси шаҳодатнома фаъолият мекунанд, чунин аст: аз меҳнати кироя истифода мебаранд, бояд мошинаи назоратии дорои қобилияти фискалиӣ дошта бошанд, масоҳати бинои фаъолиятиашон то 30 метри мураббаъ бошад ва гардиши солонаи маблағҳои пулиашон то 500 000 сомонӣ бошад.

Ҳамчунин дар бонк бояд суратҳисоб кушода ҳармоҳ ба мақомотҳои омор ва андоз ҳисобот супоранд. Ин меъёрҳоро давлат муайян менамояд ва онҳо баъд аз як муддати муайян шояд тағир дода шаванд. Дар ҳолати зиёд шудани масоҳати бино аз 30 метри мураббаъ ва ҳачми гардиши солонаи маблағ зиёда аз 500 000 сомонӣ соҳибкор уҳдадор аст фаъолияташро ба шакли шахси ҳуқуқӣ табдил диҳад. Бештари соҳибкорон дар ин ҳолат Ҷамъияти дорои маъсулияташ маҳдуд ташкил менамоянд.

Соҳибкорӣ дар шакли шахси ҳуқуқӣ фаъолияте мебошад, ки аз тарафи субъекти хочагидорӣ дар шаклҳои Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ё Ҷамъияти саҳомӣ ташкил карда мешавад. Яъне фаъолияти соҳибкорӣ дар шакли шахси ҳуқуқӣ корхона ё ширкат ба ҳисоб рафта, дорои муҳру суратҳисоб ва тамғаи молӣ буда, доираи фаъолияташ нисбатан васеъ мебошад. Барои фаъолияти соҳибкорӣ ҳамчун шахси ҳуқуқӣ, ширкати таъсисшаванда дар маҳалли ҷойгиршавӣ ба қайд гирифта шуда, ҳуччатҳояш ба расмият дароварда мешаванд. Барасмиятдарории ҳуччатҳо

ва бақайдирии ширкатҳо дар муддати то панҷ рӯзи корӣ аз лаҳзаи пешниҳод намудани ҳуҷҷатҳо дар идораҳои нозироти андоз (равзанаи ягона) сурат мегирад.

Ҳуҷҷатҳои пешниҳодшаванд баҳори бақайдирии давлатии таъсисдиҳии шахси ҳуқуқӣ, мувофиқи талаботи моддаи 11-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бақайдирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ» инҳо мебошанд:

1) ариза.

2) қарори муассис (*протоколи маҷлиси муассисон*) дар бораи таъсисдиҳии шахси ҳуқуқӣ. Қарор дар бораи таъсисдиҳии шахси ҳуқуқӣ аз ҷониби муассис (*муассисон*)-и шахси ҳуқуқӣ имзо карда мешавад;

3) нусхай ҳуҷҷати тасдиқунандаи шахсияти роҳбар

4) нусхай ҳуҷҷати тасдиқунандаи шахсияти ҳар як муассиси (*шахси воқеии*);

5) иқтибоси ҳуҷҷат дар бораи бақайдирии давлатии шахси ҳуқуқӣ ё нусха аз феҳристи шахсони ҳуқуқии давлати;

6) пардохтномаи (квитансия) боҷи давлатӣ (25 ниишондиҳандарои ҳисобҳо) $25*58=1450$ сомонӣ;

7) нусхаи ҳуҷҷати суроғаи шаҳси ҳуқуқии таъсисёбандаро.

Ташкили фаъолияти соҳибкорӣ чунин зинаҳоро дар бар мегирад:

Тартиби таъсисидиҳии фаъолияти соҳибкорӣ

- Муайян намудани доираи соҳибкорӣ
- Коркарди бизнес нақша
- Муқаррар намудани таъсисидиҳандагони фаъолияти соҳибкорӣ
- Барасмиятдарории хуччатҳои таъсисидиҳӣ
- Бақайдгирии давлатии фаъолияти соҳибкорӣ
- Кушодани суратҳисоби бонкӣ дар бонк
- Бақайдгирӣ дар мақомоти андози маҳаллӣ ҷойгиршавӣ
- Гирифтани иҷозатнома барои фаъолияте, ки конунгузорӣ талаб мекунад
- Оғоз намудани фаъолияти соҳибкорӣ

Расми 2. Раванди таъсисидиҳии фаъолияти соҳибкорӣ.

Масалан, Азимчон меҳоҳад фаъолияти соҳибкории худро оғоз намояд. Барои соҳибкор шуданаш ӯ бояд ҳама фаъолиятҳои дар боло номбаршударо анҷом бидиҳад:

1. Муайян намудани доираи соҳибкорӣ. Азимчон меҳоҳад дар маҳаллаашон дӯкони яхмосфурӯши ташкил намояд, зоро ки дар маҳаллаи онҳо ягон нафар ба яхмосфурӯши машгул нест.

2. Коркарди нақшаи тиҷорат. Мувофиқи таҳлилҳои Азимчон, дар маҳалле, ки зиндагонӣ мекунад, қариб 500 оила ва дар маҷмӯъ 2000 нафар зиндагонӣ мекунанд. Агар дар тобистон 30% ё 600 нафари онҳо дар як рӯз яхмос харидорӣ намоянд, пас ӯ имкон дорад, ки ҳамарӯза 600 дона яхмос фурӯшад. Агар ӯ як дона яхмосро бо нархи 1 сомонӣ фурӯшад, пас дар як рӯз 600 сомонӣ даромад мегирад. Ӯ ҳисоб мекунад, ки дар давоми рӯз барои истеҳсоли яхмос, яъне харидории шир, ширинӣ, қувваи барқ ва гайра бояд 300 сомонӣ сарф намояд ва агар яхмосҳоро ба миқдори 600 сомонӣ фурӯшад, пас 300 сомонӣ фоида мегирад. Азимчон ба нақша мегирад, ки барои истеҳсоли яхмос як дастгоҳи хуб

мехарад ва чунин дастгоҳ 8000 (ҳашт ҳазор) сомонӣ нарх дорад. Инчунин ба Азимҷон зарур аст, ки барои харидорӣ намудани мизу курсӣ, пиёлачаҳои яхмосгирӣ ва дигар ҳарочот 2000 сомонии дигар сарф намояд. Дар маҷмӯъ барои роҳандозӣ намудани фаъолияти соҳибкорӣ ў бояд 10000 (даҳ ҳазор) сомонӣ маблағгузорӣ намояд.

Азимҷон дар нақшай тиҷораташ нишон додааст, ки дар ҳолати ҳамарӯза гирифтани даромад дар ҳаҷми 300 сомонӣ ў дар муддати 34 рӯз метавонад ҳарочоташро рӯйпӯш намояд, яъне даҳ ҳазори сарфнамудаашро баргардонад. Аз ҳамин ҷиҳат амалӣ гардондани ин гуна фаъолият манфиатовар ҳоҳад буд.

3. Муқаррар намудани таъсисдиҳандагони фаъолияти соҳибкорӣ.

Барои ба роҳ мондани фаъолияташ Азимҷон аз маблағҳои пасандозшудаи падараши истифода менамояд ва аъзои оилаашон барои амалӣ намудани мақсадҳояш ба ў кумак менамоянд.

4. Барасмиятдарории ҳуҷҷатҳои таъсисдиҳӣ. Азимҷон тамоми ҳуҷҷатҳои заруриро

(ариза, нусхаи шиноснома, нусхаи рақами мушаххаси андозсупорандა ва гайра) чамъоварӣ менамояд.

5. Бақайдгирии давлатии фаъолияти соҳибкорӣ. Азимҷон ҳама хӯҷатҳои заруриро ба мақоми бақайдгирии давлатӣ (равзанаи ягона дар маҳалли зисташон) пешниҳод менамояд ва дар муддати панҷ рӯз ҷавоби мақомоти даҳлдорро оид ба гузаштан аз қайди давлатӣ мегирад.

6. Кушодани суратҳисоб дар бонк. Азимҷон дар бонки тиҷоратии маҳалли зисташон суратҳисоб мекушояд, то ин ки даромади ҳаррӯзаашро дар ин суратҳисоб чамъоварӣ намояд.

7. Бақайдгирий дар мақомоти андози маҳалли ҷойгиршавӣ. Азимҷон худро дар нозироти андоз ҳамчун соҳибкори инфириодӣ ба қайд мегирад ва соҳиби патент мегардад.

8. Оғоз намудани фаъолияти соҳибкорӣ. Баъди як ҳафтаи омодагиҳо Азимҷон ба фаъолияти худ оғоз менамояд, яъне дастгоҳи яхмосбарорӣ ҳаридорӣ намуда, онро наасб мекунад ва ба истеҳсоли яхмос шурӯъ менамояд. Минбаъд

фаъолияти ў ва даромад гирифтанаш аз ҳисоби истеҳсолу фурӯши яхмос ба як қатор омилҳо, аз чумла хушмуомилагӣ ва поквичдонии худи ў вобаста мебошад. Ҳангоми ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул шудан зарур аст, ки Азимҷон ҳама қонуну қоидаҳоро оид ба нигоҳдории маҳсулот, тозаю озода нигоҳ доштани дӯкон, таъмини воситаҳои зидди сӯхтор, пардоҳти саривақтии андозҳо ва гайра риоя намояд. Дар ҳолати баръакс мақомотҳои гуногун метавонанд фаъолияти ўро тафтиш намуда, барои риоя накардани қонуну қоидаҳои қабулшуда ўро ҷарима намоянд ё фаъолияти соҳибкориашро қатъ намоянд.

Барои ба роҳ мондани фаъолияти соҳибкорӣ зарур аст, ки пеш аз ҳама нақшай соҳибкорӣ (бизнес-нақш) тартиб дода шавад.

Нақшай соҳибкорӣ (бизнес- нақш) барои гирифтани қарз, ҷалби сармоягузорон ва оғоз намудани фаъолияти соҳибкорӣ соҳта мешавад. Дар он бояд нуктаҳо ва самтҳои зерин нишон дода шуда бошанд:

- Зарурати роҳандозӣ намудани чунин навъи фаъолият;
- Тахлили бозор ва дараҷаи рақобат;
- Доираи истеъмолгарон, қобилияти харидорӣ ва майли истеъмолии онҳо;
- Нақшай ҳарочоти зарурӣ ва сарчашмаҳои маблағгузории фаъолияти соҳибкорӣ;
- Нақшай фурӯши маҳсулот ё хизматрасонӣ;
- Даромад ва сарчашмаҳои он;
- Нақшай рӯйпӯш намудани ҳарочот.

Бояд хотирасон намуд, ки танҳо доштани хоҳиш Шуморо соҳибкор намекунад.

Барҳам додани фаъолияти соҳибкорӣ низ бояд ба расмият дароварда шавад. Барои барҳам додани фаъолияти соҳибкорӣ, соҳибкор бояд бо ариза муроҷиат намояд ва ду моҳ қабл аз қатъ намудани фаъолияташ дар газета эълон дихад. Пас аз эълон додан, маҷмӯи ҳӯҷҷатҳои зауририро барои барҳам додан ба Равзанаи ягона пешниҳод намояд. Ба ҷуз

аз ариза ва эълон ба Равзанаи ягона соҳибкор бояд
хучҷатҳои зеринро пешниҳод намояд:

- 1) Хулосаи Раёсати санчиши андозҳои Кумитаи андоз;
- 2) Баланси барҳамдихӣ;
- 3) Санади хотимавии санчишӣ;
- 4) Санади муқоисавӣ;
- 5) Маълумотнома аз омор;
- 6) Маълумотнома аз Бонк оиди қатъ гардиданӣ
суратҳисоб;
- 7) Маълумотнома аз ФСЗН;
- 8) Маълумотнома аз гумрук;
- 9) Маълумотнома аз Нозироти андоз;
- 10) Маълумотнома аз ШКД оиди супоридани
муҳр;
- 11) Шаҳодатномаи (бақайдгири) аслӣ;
- 12) Иқтибос аз феҳраст;
- 13) РМА (ИНН) аслӣ.
- 14) 50 фоизи бочи давлатӣ, ки барои бақайдгирии
таъсисёбӣ муқаррар карда шудааст.

2. ҚОИДАҲОИ АСОСИИ АНДОЗБАНДИИ ФАҶОЛИЯТИ СОҲИБКОРИ

Андозбандии соҳибкори инфиродии дар асоси патент фаҷолияткунанда. Маблағи пардохти патент аз намуди фаҷолияти соҳибкори инфиродӣ тибқи номгӯи намудҳои фаҷолияти соҳибкории инфиродӣ, давраи пардохт (моҳҳои пурраи тақвими) ва минтақаи фаҷолияти соҳибкории он вобаста мебошад. Соҳибкорон бояд ҳамеша ба назар гиранд, ки мувофиқи қонунгузорӣ патент дар ҳолати мавҷудияти ҳуҷҷатҳое, ки пешпардоҳти маблағи патентро барои (моҳи) моҳҳои тақвимии минбаъда тасдиқ менамоянд, эътибор дорад.

Агар минтақаи фаҷолият тамоми қаламрави ҷумҳурӣ интихоб шуда бошад, пас маблағи пардохти патент барои намуди фаҷолияти амалишаванда аз рӯи меъёрҳои барои шаҳри Душанбе муқарраршуда муайян карда мешавад. Агар минтақаи фаҷолият ҳудуди ягон вилоят (вилоятҳои) Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, маблағи

пардохти патент аз рӯи меъёри баландтарини барои шаҳру ноҳияҳои вилояти (вилоятҳои) дахлдор муқарраршуда, муайян карда мешавад. Агар минтақаи фаъолият ду ё аз ин зиёд ноҳияҳои (шаҳрҳои) тобеи чумхурӣ бошад, маблағи пардохти патент аз рӯи меъёри баландтарини барои ин ноҳияҳо (шаҳрҳо) муқарраршуда муайян карда мешавад.

Дар ҳолати вайрон кардани талаботҳои дар боло зикргардида соҳибкори инфиродӣ ўҳдадор аст, ки маблағи патентро аз рӯи меъёрҳои барои шаҳри Душанбе муқарраршуда пардохт намояд.

Дар ҳолате, ки соҳибкори инфиродӣ хоҳиши анҷом додани 2 ё зиёда аз он намудҳои фаъолияти дар Номгӯи намудҳои фаъолияти соҳибкории инфиродӣ пешбинишударо дошта бошад (ё амалан анҷом дода истодааст), чунин соҳибкор 100 фоизи маблағи баландтарини патент барои фаъолияти пешбинишуда, инчунин 20 фоизи маблағи патент

барои ҳар як дигар намудҳои фаъолияти интихобшуда месупорад.

Пардохт барои патент бо дарназардоши татбиқ намудани коэффициентҳои минтақавие, ки андозаҳои пардохтро барои патент дар қаламрави шаҳрҳо ва ноҳияҳо танзим менамоянд ва бо қарори мазкур тасдиқ шудаанд, ҳисоб карда мешавад (қарори Ҳукумати ҶТ аз 03.08.2013 № 361).

Новобаста аз санаи бақайдгирии давлатии оғози фаъолияти соҳибкории инфириодӣ, пардохт барои патент барои моҳҳои пурраи тақвимӣ (аз ҷумла моҳи оғози фаъолият ва моҳи қатъи фаъолият) амалӣ карда мешавад. Қатъ намудани фаъолият тариқи патент то санаи 5 моҳи тақвимӣ соҳибкорро аз ӯҳдадории пардохт барои патент барои ин моҳи тақвимӣ озод менамояд. Агар соҳибкор баъд аз 5 моҳи тақвимӣ фаъолияти соҳибкориашро қатъ намояд, пасм маблағи патентро барои ҳамин моҳ бояд пурра ба буҷет пардохт намояд.

Маблағи патент мувофиқи қарори Ҳукумати ҶТ аз 03.08.2013 № 361, аз 25.01.2017 № 45, бо пешниҳоди хүччатҳои тасдиқкунанда дар ҳолатҳои зерин пардоҳт карда намешавад:

- ҳангоми бемори бистарӣ будан ё фавти соҳибкори инфириодӣ;
- рӯҳ додани сӯхтор дар маҳалли фаъолият;
- дар давраҳои дар хизмати ҳарбӣ қарор доштани соҳибкор;
- бо ҳукми (қарори) суд дар ҷойҳои маҳрум сохтан аз озодӣ нигоҳ доштан, ё дар тафтишгоҳ қарор доштани соҳибкор;
- дар муҳочирати меҳнатӣ будан, ки амали намудани фаъолияти соҳибкориро ғайриимкон менамояд.

Баъди ҷамъбости соли тақвимӣ байни соҳибкори инфириодии тибқи патент

фаъолияткунанда ва мақомоти андози маҳалли бақайдгирӣ, санади муқоисавӣ тартиб дода мешавад. Санади муқоисавӣ на дертар аз 1 марта соле, ки пас аз соли ҳисоботӣ фаро мерасад, бо пешниҳоди расидҳои бонкҳо тартиб дода мешавад. Тартиб додани санади муқоисавӣ байни соҳибкори инфириодӣ ва мақомоти андоз ҳатмӣ мебошад.

Фаъолиятҳое ки мавриди андозбандӣ қарор намегиранд. Дар асоси Қарори Ҳукумати ҶТ аз 25.01.2017 № 45, фаъолиятҳои зерин андозбандӣ карда намешаванд барои амалӣ намудани онҳо патент талаб карда намешавад: фаъолият оид ба фурӯши гиёҳҳои худрӯйи шифобахш, дӯғоб, ғулингоб, чой ва донаи офтобпараст дар қӯча, фурӯши рӯзномаҳо, маҷаллаҳо, тақвимҳо ва китобҳо дар қӯча, фурӯши молҳои қаблан дар истеъмолбуда, ҷаронидани чорво, таъмир ва тоза намудани пойафзол берун аз бинои статсионарӣ, хизматрасонии телефони кӯчагӣ, нигоҳубини пиронсолон, беморон ва кӯдакон, кашонидани бор ба воситаи ароба дар қӯча ва бозорҳо, шустушӯи

воситаи нақлиёт дар кӯча (ба ғайр аз ҷойҳои маҳсусгардонидашуда) ва қабрканҳо (гӯрканҳо), дар деҳотҷойҳо амалӣ намудани фурӯши маҳсулоти ҳунарҳои бадеии халқӣ ва маҳсулоти бофташуда (пашмӣ, намадӣ, пахтагӣ абрешимӣ, гулдӯзӣ, зардӯзӣ), дар деҳотҷойҳо ба роҳ мондани омӯзиши ҳунарҳои миллӣ (дӯзандагӣ, бофандагӣ, риштабоғӣ, газворбоғӣ, дуредгарӣ, кандакорӣ, рассомӣ, рангуборкунӣ ва наққошӣ).

Андозбандии соҳибкори инфириодии дар асоси шаҳодатнома фаъолияткунанда. Андозбандии даромадҳои шахсони воқеӣ, ки фаъолияти соҳибкориро дар асоси шаҳодатнома амалӣ менамоянд, мувофиқи низомҳои маҳсуси андозбандии муқаррарнамудаи Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ карда мешаванд. Соҳибкори инфириодии дар асоси шаҳодатнома фаъолияткунанда вазифадор аст эъломияҳои (ҳисобҳои) андозро тибқи талаботи Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод намояд.

Ўхдадориҳои андозии соҳибкори инфириодии дар асоси шаҳодатнома фаъолиятқунанда аз натиҷаи фаъолияти соҳибкории ўвобаста мебошад. Ҳамзамон меъёри андози иҷтимоии чунин соҳибкори инфириодӣ новобаста аз даромади бадастомада наметавонад аз андозаи ҳадди зиёдтарини андози иҷтимоӣ, ки барои соҳибкорони инфириодии дар асоси патент фаъолиятқунанда бо назардошти татбиқи коэффициентҳои минтақавӣ муқаррар шудааст, камтар бошад (қарори Ҳукумати ҶТ аз 03.08.2013 № 361). **Мисол:** Даромади умумии соҳибкори инфириодӣ дар моҳи феврали соли 2016 ба 98000 сомонӣ баробар мебошад. Меъёри андози иҷтимоӣ, 1% аз даромади умумӣ муқарар гардидааст, бинобар ҳамин маблағи андози иҷтимоӣ 980 сомониро ташкил менамояд. Бо назардошти он ки маблағи ҳисобшудаи андози иҷтимоӣ дар ин моҳ аз ҳади камтарини муқараргардида – 150 сомонӣ дар як моҳ зиёд аст, ба буҷети ҳифзи иҷтимоӣ 980 сомони андози иҷтимоӣ пардоҳт карда мешавад.

Агар дар моҳи феврали соли 2016 даромади умумии соҳибкори инфириодӣ 6500 сомониро ташкил намояд, пас андози иҷтимоӣ ба 65 сомонӣ баробар мегардад. Дар ин ҳолат, бо назардошти он ки маблағи андози иҷтимоии ҳисобшуда аз ҳадди камтарини андози иҷтимоӣ, яъне 150 сомонӣ (барои фаъолият дар низоми соддакардашудаи андозбандӣ дар асоси шаҳодатнома) камтар мебошад, соҳибкор уҳдадор аст барои моҳи феврал ба буҷет 150 сомонӣ пардохт намояд.

Соҳибкори инфириодии дар асоси шаҳодатнома фаъолияткунанда ўҳдадор аст, ки баҳисобирии муҳосибавии даромадҳо ва харочотҳои соҳибкории худро тибқи тартиби соддакардашуда, ки Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мувофиқа бо мақоми ваколатдори давлатӣ тасдиқ мекунад, амалӣ намояд.

Дар ҳолати ҳисобаробаркунӣ бо пули нақд соҳибкори инфириодӣ вазифадор аст, ки тибқи тартиби муқарраршуда мошинҳои назоратӣ-хазинавиро бо хотироти фискалӣ истифода барад.

Агар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиби дигареро муқаррар накарда бошад, соҳибкори дар асоси шаҳодатнома фаъолияткунанда метавонад ҳамаи намуди фаъолиятро анҷом диҳад, ба истиснои:

- а) истеҳсоли молҳои зераксизӣ (ба истиснои нӯшиокиҳои ғайриспиртӣ) ва амалий намудани фаъолияти зераксизӣ;
- б) фаъолияти иқтисодии хориҷӣ (ба истиснои воридот ва содироти молҳои ниёзи мардум ба маблағи то 500 ҳазор сомонӣ) (қарори Ҳукумати ҶТ аз 03.08.2013 № 361);
- в) фаъолияти бонкӣ ё намудҳои алоҳидан амалиёти бонкӣ, фаъолияти суғуртавӣ, фаъолият оид ба идоракунии фондҳои сармоягузорӣ, фаъолияти касбӣ дар бозори қоғазҳои қиматнок (қарори Ҳукумати ҶТ аз 25.01.2017 № 45);
- г) фаъолият доир ба истифодабарии қаъри замин;

- д) қабул, коркард ва (ё) таҳвили металлҳои қиматбаҳо ва сангҳои қиматбаҳо, дигар металлҳо, концентрат, оҳанпора ва маъданҳо;
- е) фурӯши сӯзишворӣ, гази моеъ ва табиӣ, таъсиси бозорҳо, меҳмонхонаҳо (қарори Ҳукумати ҶТ аз 03.08.2013 № 361);
- ж) ташкили сехҳои оҳангудозӣ (қарори Ҳукумати ҶТ аз 03.08.2013 № 361).

Дар ҳолате, ки дар давоми соли тақвими даромади умумии соҳибкори инфириодии дар асоси шаҳодатнома фаъолияткунанда аз 500 ҳазор сомонӣ зиёд гардад, ин соҳибкори инфириодӣ вазифадор аст, ки ба мақомоти андози маҳали баҳисобгирии бақайдгирии худ маълумот пешниҳод намуда, фаъолияти худро ҳамчун соҳибкори инфириодӣ аз санаи якуми моҳи минбаъда тибқи тартиби муқарраргардида қатъ намояд. Соҳибкори мазкур метавонад фаъолияти худро дар асоси низоми дигари андозбандии муқаррарнамудаи қонунгузории андоз ҳамчун шахси ҳуқуқӣ идома диҳад.

3. ТАҲЛИЛИ НИШОНДИҲАНДАҲОИ АСОСИИ НАҚШАИ БИЗНЕС

Барои таҳияи нақшай бизнес ва умуман банақшагирии фаъолияти соҳибкорӣ ҳисоб ва таҳлили як қатор нишондидҳандаҳо зарур мебошад. Маҳз таҳлили ин нишондидҳандаҳо самаранок будан ё набудани фаъолияти соҳибкориро нишон медиҳанд. Нишондидҳандаҳои нақшай бизнес ба ду гуруҳ чудо мешаванд: нишондидҳандаҳои даромад ва хароҷот.

Нишондидҳандаи асосии гурухи якум ин даромади умумии соҳибкор мебошад, ки ҳамчун ҳосили зарби нарҳ ва миқдори молҳои (хизматҳои) фурухташуда ҳисоб карда мешавад, яъне: **Д=Н*M** (**Даромад = нарҳ * миқдор**). Ҳамчунин, барои банақшагирии фаъолияти соҳибкорӣ зарур аст, ки даромади якрӯза ва якмоҳаи соҳибкор низ ҳисоб карда шавад.

Нишондидҳандаи дигари гурухи якум ин фоидаи соҳибкор мебошад, ки ҳосили тарҳи даромад ва хароҷоти соҳибкорро инъикос менамояд, яъне: **Ф=Д -Х** (**Фоида= даромад -**

харочот). Фоидай соҳибкорро барои як рӯз ва як моҳ низ ҳисоб намудан мумкин аст.

Фоиданокии фаъолияти соҳибкорӣ низ ба гуруҳи якуми нишондиҳандаҳои нақшай бизнес дохил шуда, дар натиҷаи тақсими ҳаҷми даромад ба ҳаҷми харочот ҳосил карда мешавад, яъне: **ФИ =Д/Х (Фоиданокӣ= даромад/ харочот).** Фоиданокии фаъолияти соҳибкориро барои як моҳ ва барои як сол муайян намудан мумкин аст.

Гуруҳи нишондиҳандаҳои харочот аз нишондиҳандаҳои зерин иборат мебошанд:

- Харочот барои як воҳиди маҳсулот;
- Харочоти якрӯзаи соҳибкор;
- Харочоти якмоҳаи соҳибкор;
- Харочоти умумии (солона) соҳибкор

Ҳангоми таҳлили бизнес ҳамаи нишондиҳандаҳои дар боло овардашуда ҳисоб карда мешаванд ва ба ҳамдигар муқоиса карда мешаванд. Маҳз муқоисаи ин нишондиҳандаҳо дараҷаи самаранокии фаъолияти соҳибкориро нишон медиҳанд. Масалан, агар харочоти якмоҳаи

соҳибкор аз даромади якмоҳааш бештар бошад, пас фаъолити соҳибкорӣ зери хатар қарор дорад ва агар баръакс бошад, метавон ба самаранокии соҳибкорӣ умед бахшид.

Ба хотири ба хонандай муҳтарам маълум шудани тарзи ҳисоби нишондиҳандаҳои банақшагирӣ ва таҳлили фаъолияти соҳибкорӣ якчанд мисол меоварем ва роҳи ҳалли онҳоро нишон медиҳем.

Мисол:1 Соҳибкори инфиродӣ- Ҷураев Ҳикмат ба истеҳсоли нон ва фурӯши он машғул мебошад. Соҳибкор маҳсулотҳои истеҳсолкардаашро бо нарҳҳои зерин ба фурӯш баровардааст:

№	Номгуи маҳсулотҳо	Воҳиди ченак	миқдор	Нархи як воҳид	Маблағи умуми
1	Нони бо кунҷит	дона	200	1,50	300,00
2	Кулча	дона	150	1,00	150,00
Ҳамаги			350	X	450,00

1.

**2. Харочот барои истеҳсоли як дона нони бо
кунҷит:**

№	Номгӯи харочот	Маблағ (сомонӣ)
1	Орд	0,72
2	Кунҷит	0,09
3	Роҳқиро	0,05
4	Қувваи барқ	0,06
5	Андоз	0,08
5	Дигар намуди харочот	0,06
Ҳамагӣ		1,06

3. Харочот барои истеҳсоли як дона қулча:

№	Номгӯи харочот	Маблағ (сомонӣ)
1	Орд	0,52
2	Рӯған	0,04
3	Роҳқиро	0,02
4	Қувваи барқ	0,04
5	Андоз	0,03
6	Шир	0,04
7	Дигар намуди харочот	0,03
Ҳамагӣ		0,72

Талаб карда мешавад:

- 1.Миқдори маҳсулотҳои истеҳсолкардаи соҳибкорро барои як моҳ муайян намоед;
- 2.Харочотҳои як руза ва якмоҳаи соҳибкорро муайян намоед;
- 3.Даромад ва харочоти як рӯза ва як моҳаи соҳибкорро муайян намоед;
- 4.Фоидай як рӯза ва як моҳаи соҳибкорро муайян намоед;
- 5.Фоиданокии як рӯза ва як моҳаи соҳибкорро муайян намоед.

Ҳалли масъала:

- 1.Миқдори маҳсулотҳои истеҳсолкардаи соҳибкорро барои як моҳ муайян менамоем:**

№	Номгуи маҳсулотҳо	Миқдор (як рӯза)	Дар як моҳ (рӯзҳо)	Миқдор (як моҳ)
1	Нони	200	30	6000
2	Кулча	150	30	4500
	Ҳамагӣ	350	X	10500

- 2.Харочоти як рӯза ва як моҳаи соҳибкорро муайян менамоем:**

Харочоти як рузай соҳибкор аз нони бо кунҷит:
 $1,06 \times 200 = 212$ сомонӣ;

Харочоти якмоҳаи соҳибкор: $212 * 30$ руз =
6360;

Харочоти як рузаи соҳибкор аз кулча: $0,72 * 150$
= 108 сомонӣ;

Харочоти якмоҳаи соҳибкор: $108 * 30$ руз =
3240;

Харочоти соҳибкор дар умум барои як моҳ:
 $6360 + 3240 = 9600$ сомонӣ.

4. $\Delta = H * M$ (Даромад = нарх * миқдор)

Даромади як рӯзи соҳибкор аз нони бо кунҷит:
 $1,5 * 200 = 300$ сомонӣ;

Даромади як моҳаи соҳибкор: $300 * 30$ рӯз
= 9000 сомонӣ;

Даромади як рӯзи соҳибкор аз кулча: $1 * 150 =$
150 сомонӣ;

Даромади як моҳаи соҳибкор: $150 * 30$ рӯз = 4500
сомонӣ;

Даромади умумии соҳибкор дар як моҳ:
 $9000 + 4500 = 13500$ сомонӣ.

5. $\Phi = \Delta - X$ (Фоида = даромад - харочот)

Фоидаи якрузи соҳибкор: $300 + 150 = 450 - 320$
= 130 сомонӣ;

Фоидаи якмоҳаи соҳибкор: $900 + 4500 = 13500 -$
 $9600 = 3900$ сомонӣ.

6. $\Phi_n = \Delta / X$ (Фоиданокӣ = даромад / харочот)

Фоиданокии якмоҳаи соҳибкор: 13500 / 9600
=1,41 сомонӣ.

Мисол№2. Соҳибкори инфириодӣ- Ҳомидов Ҷамшед ба фаъолияти безаарар гардонии биною иншоотҳо (дизинфексия) машғул мебошад. Аз рӯи маълумотҳои соҳибкор дар як рӯз то 100 м² -ро безаарар мегардонад.

Соҳибкор барои безаарар намудани 1м² аз корфармо тақозо намудааст, ки ба ӯ 5 сомонӣ маблағ пардохт намояд. Инчунин соҳибкор Ҳомидов Ҷамшед барои безаарар гардонидани 1м² харочоти зеринро ба ҳисоб гирифтааст.

№	Номгӯи харочот	Маблағ (сомонӣ)
1	Захрҳимикат	1,80
2	Харочоти андоз	0,45
3	Роҳкиро	0,25
4	Дигар намуди харочот	1,50
Ҳамагӣ		3,0

Аз ҷадвали №1 маълум гардид, ки соҳибкор барои безаарар намудани 1м² ба миқдори 3 сомонӣ маблағ сарф намудааст.

Талаб карда мешавад:

1. Миқдори масоҳати безарарагардонидай соҳибкорро барои як моҳ муайян намоед;
2. Даромад ва харочоти якруза ва якмоҳаи соҳибкорро муайян намоед;
3. Фоидаи якруза ва якмоҳаи соҳибкорро муайян намоед;
4. Фоиданокии якруза ва якмоҳаи соҳибкорро муайян намоед.

Ҳалли масъала:

1. Масоҳати як моҳаи безарарагардонидашуда:
 $100\text{м}^2 * 30 \text{ рӯз} = 3000\text{м}^2$

2. $\Delta = H * M$

Даромади якрузаи соҳибкор: $5\text{с} * 100\text{м}^2 = 500$ сомонӣ;

Даромади як моҳаи соҳибкор: $500 \text{ с} * 30 \text{ рӯз} = 15000$ сомонӣ;

Харочоти якрузаи соҳибкор: $3\text{с} * 100\text{м}^2 = 300$ сомонӣ;

Харочоти якмоҳаи соҳибкор: $300 \text{ с} * 30 \text{ рӯз} = 9000$ сомонӣ.

3. $\Phi = \Delta - X$

Фоидаи якрузаи соҳибкор: $500\text{с} - 300\text{с} = 200$ сомонӣ;

Фоидаи якмоҳаи соҳибкор: 15000 с – 9000с
=6000 сомонӣ.

4. $\Phi_n = D / X$

Фоиданокии яқрузаи соҳибкор; 500с / 300с
=1,66 сомонӣ;

Фоиданокии якмоҳаи соҳибкор; 15000с / 9000 с
= 1,66 сомонӣ.

Мисол 3: ҶДММ « Сорбон» дар системаи низоми содагардашуда фаъолият дошта дорои мағозаи хурокворӣ мебошад, ки масоҳати он 30м^2 -ро ташкил менамояд. Дар давоми як сол даромади умумии ҶДММ « Сорбон» 500 000 сомониро ташкил мекунад. ҶДММ « Сорбон» дар давоми як сол 400 000 сомонӣ барои хариди молҷо сарф менамояд. Ҳамчунин, ҶДММ « Сорбон» ду корманди кироя дорад, ки музди кори як нафари онҳо 1100 сомонӣ мебошад. ҶДММ « Сорбон» дар бинои баичорагирифташуда фаъолият менамояд ва мувофиқи фармоишҳои Қумитаи андоз нархи як метри квадратии иҷораи биноҳо 65 сомонӣ муайян шудааст.

Талаб карда мешавад:

1 Даромади солонаи ҶДММ “Сорбон” –ро муайян намоед;

- 2 Музди меҳнати кормандон, андозҳои иҷтимоӣ (25%, 1%) ва андоз аз даромади шахсони воқеиро муайян намоед;
- 3 Андози низоми содакардашударо ҳособ кунед;
- 4 Маблағи иҷорапулиро муайян намоед.
- 5 Аз даромади солона маблағҳои андози иҷтимоӣ, андози низоми содакардашуда, ҳароҷоти иҷораи бино ва арзиши аслии молҳои харидшударо тарҳ намоед;
- 6 Андози дивиден 12% - ро ҳисоб намоед.
- 7 Фоидаи софи муасиси ҶДММ “Сорбон” муайян намоед.

Ҳалли масъала:

1. Даромади солонаи ҶДММ “Сорбон”;
 $\Delta = D - X = 500\,000 - 400\,000 = 100\,000$

2. Музди меҳнати кормандон, андозҳои иҷтимоӣ (25%, 1%) ва андоз аз даромади шахсони воқеиро муайян намоед:

- 2,1.** Яъне 1100 музди меҳнати як корманд *2 шумораи кормандон =2200 (ФММК барои як моҳ)*25% меъёри андоз =550 сомонӣ * 12 моҳи тақвими =6600 сомонӣ;
- 2,2.** Андоз аз даромади кормандон: 1100 музди меҳнати як корманд *2 шумораи кормандон =2200 (ФММК)-1 % андози иҷтимоӣ (меъёри андоз) =22 сомонӣ * 12 моҳи тақвими =264 сомонӣ;

2,3. Андоз аз даромади кормандон: 1100 музди меҳнати як корманд *2 шумораи кормандон =2200 (ФММК) - 22 - 140 = 2038*13% андоз аз даромади шахсони воқеи (меъёри андоз) =264,94+ 6,8 = 271,74 сомонӣ * 12 моҳи тақвими =3260,88 сомонӣ. 140 меъёри муайяншуда— 55 як нишондиҳандаи тарҳи шахсӣ =85*8%=6,8

3. Андози низоми содакардашударо муайян намоед.

ЧДММ “Сорбон” аз даромади гирифтааш, ки 500 000 сомониро ташкил кардааст ба миқдори 6%-андоз аз низоми содакардашуда, яъне 30 000 сомонӣ пардоҳт менамояд.

4. Маблағи иҷорапулиро муайян намоед

Мағозаи ЧДММ “Сорбон” 30 м² ташкил мекунад. Ин бино аз шахси воқеӣ мебошад ва мувофиқи қонунгузории ҷорӣ аз маблағи иҷорапули 13% андоз аз даромади шахсони воқеӣ ба буҷет пардоҳт карда мешавад. Мувофиқи фармоишҳои Қумитаи андоз наҳри як метри квадратии 65 сомонӣ муайян шудааст: 30 * 65 = 1950 *12 =23400 *13% = 3042 сомонӣ андоз аз иҷорапули. Маблағи иҷорапули= 23400-3042= 20358 сомонӣ.

5. Аз даромади солона маблағҳои андози иҷтимоӣ, андози низоми содакардашуда, ҳарочоти иҷораи

бино ва арзиши аслии молҳои харидшударо тарҳ намоед

Дар давоми сол ҶДММ “Сорбон” намудҳои андоз аз даромади шахсони воқеӣ, иҷорапулӣ ва дигар намуди андозҳоро пардоҳт кардааст:

$$100\ 000 - 30\ 000 - 6600 - 23400 = 40\ 000 \text{ сомони}$$

6. Андози дивиден 12% -ро ҳисоб намоед.

Дар охири соли ҳисоботӣ фоидаи солона бо маблағи 40 000 сомонӣ дар ҶДММ “Сорбон” маълум карда шуд. Аз фоидаи ҶДММ “Сорбон” бояд 12% ҳамчун андози дивидент пардоҳт карда шавад: $40\ 000 * 12\% = 4800$ сомонӣ.

7. Фоидаи софи муассиси ҶДММ “Сорбон”-ро муайян намоед.

Даромади муассиси ҶДММ “Сорбон” бо чунин натиҷа ҷамбаст карда мешавад:
 $40\ 000 - 4800 = 35200$ сомонӣ.

БОБИ III. БАРҲАМ ДОДАНИ ШАХСИ ҲУҚУҚӢ ВА ҚАТЪ НАМУДАНИ ФАҶОЛИЯТИ СОҲИБКОРИ ИНФИРОДӢ

Қатъ намудани фаҷолияти соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси талаботҳои

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бақайдгирии давлатии шаҳсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ» бояд ба роҳ монда шаванд. Муфлис шудан ё фаъолият накардан ҳануз маъни қатъ намудани фаъолиятро надорад. Агар соҳибкор дар асоси талаботҳои қонунгузорӣ фаъолияти соҳибкории худро қатъ накунад ё барҳам надиҳад, аз ичрои як қатор уҳдадориҳо ба мисли пардохти андозҳо ва пешниҳод намудани ҳисоботҳо ба мақомотҳои гуногун озод карда намешавад.

Тартиби барҳамдиҳӣ ва қатъ намудани фаъолияти соҳибкориро Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бақайдгирии давлатии шаҳсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ» ва дигар санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ ба танзим медароранд. Риояи талаботҳои қонунгузорӣ ҳангоми барҳамдиҳӣ ё қатъ намудани фаъолияти соҳибкорӣ шарти хело муҳим ба ҳисоб меравад. Ҳамчунин бояд ба назар гирифт,

ки тартиби барҳамдиҳии фаъолияти шахсони ҳуқуқӣ аз тартиби қатъ намудани фаъолияти соҳибкорони инфиродӣ фарқ мекунад.

Фаъолияти соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад дар асоси хоҳиши худи соҳибкор ё қарори суд қатъ карда шавад ё барҳам дода шавад.

Фаъолияти шахсони ҳуқуқиро муассис (муассисон), мақомоти ваколатдори шахси ҳуқуқӣ ё суд метавонанд барҳам диханд. Қарори қаблиро дар бораи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ маҳз онҳо қабул намуда замиммаи қарорро ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатии фаъолияти соҳибкорӣ бояд пешниҳод намоянд. Муассис (муассисон), мақомоти ваколатдори шахси ҳуқуқӣ ё суд дар мудати се рӯзи корӣ аз рӯзи қабули қарор бояд мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатии фаъолияти соҳибкориро огоҳ намоянд. Мақомоти анҷомдиҳандаи

бақайдгирии давлатӣ дар асоси огоҳинома оид ба қабули қарор бояд ба Феҳристи ягонаи давлатӣ маълумотро оид ба дар марҳилаи барҳамдиҳӣ қарор доштани шахси ҳуқуқӣ ворид намояд ва дар муддати то панҷ рӯзи корӣ аз рӯзи пешниҳод намудани ҳуҷҷатҳои пешбинишуда барҳамдиҳии шахси ҳуқуқиро ба қайд гирад. Ҳамеша бояд дар хотир дошт, ки барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ байтмомрасида ва шахси ҳуқуқӣ фаъолияти худро қатънамуда танҳо дар сурате эътироф мегардад, ки агар дар ин хусус ба Феҳристи ягонаи давлатӣ маълумот ворид карда шуда бошад. Доштани иқтибос аз Феҳристи ягонаи давлатӣ шаҳодат медиҳад, ки фаъолияти шахси ҳуқуқӣ қатъ карда шудааст ва ҷараёни барҳамдиҳии он ба итном расидааст.

Барои анҷомдиҳии бақайдгирии давлатии барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ ба мақомоти анҷомдиҳандай бақайдгирии давлатии маҳалли

чойгиршавии (суроғаи) шахси ҳуқуқī ҳүччатҳои зерин бояд пешниҳод карда шаванд:

- ариза дар бораи бақайдгирии давлатии барҳамдиҳии шахси ҳуқуқī аз рӯи шакли тасдиқнамудаи мақомоти анҷомдиҳандай бақайдгирии давлатӣ. Дар ариза тасдиқ карда мешавад, ки расмиёти муқаррарнамудаи қонун оид ба барҳамдиҳии шахси ҳуқуқī риоя шуда, ҳисоббаробаркунӣ бо кредиторони он ба итмом расонида шудааст;
- тавозуни барҳамдиҳии шахси ҳуқуқī аз рӯи натиҷаи кори комиссияи барҳамдиҳӣ, ки онро муассиси (муассисони) шахси ҳуқуқī ё мақомоти дар бораи барҳам додани шахси ҳуқуқī қарорқабулкарда тасдиқ кардааст;

- санад оид ба санчиши маҷмӯи андоз, ки надоштани қарзи андозро тасдиқ менамояд;
- асли шаҳодатнома дар бораи бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванд;
- нусхаи эълон дар бораи барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ, ки дар яке аз воситаҳои ахбори оммаи ҷумҳурияйӣ нашр гардидааст;
- ҳуҷҷатҳои тасдиқунанда оид ба супоридани мӯҳрҳо (тамғаҳо) ва баста шудани ҳисобҳои бонкӣ ва оморӣ.

Қатъ гардидани фаъолияти шахси воқеӣ ба сифати соҳибкори инфириодӣ баъд аз бақайдгирии давлатии қатъ гардидани фаъолияти соҳибкор ҳукми қонунӣ мегирад.

Барои қатъ намудани фаъолияти шахси воқеӣ ҳамчун соҳибкори инфириодӣ якчанд ҳолатҳо (сабабҳо) асос шуда метавонанд:

- хоҳиши худи соҳибкор, ки дар аризай ў ба мақомоти бақайдгирии давлатӣ дарҷ шуда бошад;
- вафоти соҳибкори инфиродӣ;
- қарори суд дар бораи муфлис эътироф намудани соҳибкори инфиродӣ;
- қарори суд дар бораи бедарак ғоибшуда ё фавтида эътироф намудани соҳибкори инфиродӣ;
- ба таври маҷбурий қатъ гардидани фаъолияти соҳибкори инфиродӣ дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- маҳрум намудан аз ҳуқуқи машғул шудан ба фаъолияти соҳибкорӣ ба мӯҳлати муайян тавассути қарори суд;
- бекор кардани ҳуҷҷати тасдиқунандай ҳуқуқи шахси хориҷӣ барои муваққатан ё доимӣ истиқомат

намудан ва анҷом додани фаъолияти соҳибкорӣ дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Соҳибкори инфириродӣ барои қатъ намудани фаъолияти худ ба мақомоти бақайдгирии давлатии маҳалли зишташ бо ариза муроҷиат мекунад ва мақомоти бақайдгирии давлатӣ дар муддати се рӯзи корӣ аз рӯзи пешниҳод намудани ариза бояд ҳоҳиши соҳибкори инфиридиро қонеъ намояд. Дар ин ҳолат номи соҳибкори инфириродӣ аз Фехристи ягонаи давлатӣ бардошта шуда бо иқтибос аз ҳамин ферҳист тасдиқ карда мешавад.

Соҳибкори инфириодии дар асоси Шаҳодатнома фаъолияткунанда ба мақомоти давлатии бақайдгирий бояд ҳуҷҷатҳои зеринро пурра пешниҳод намояд:

- шакли аслии Шаҳодатнома дар бораи бақайдгирии давлатии шахси воқеӣ ба сифати соҳибкори инфириодӣ ё

Патент барои ҳуқуқи амалӣ гардонидани фаъолияти соҳибкории инфиродӣ;

- эъломияи андоз;
- ҳуҷҷатҳои тасдиқунандай иҷрои ўҳдадории андозӣ ва ҳисботӣ, ки ба фаъолияти соҳибкорӣ вобаста мебошанд (маълумотнома аз мақомоти андоз, гумрук, фонди ҳифзи иҷтимоӣ, омор);
- ҳуҷҷатҳои тасдиқунандай супоридани мӯҳрҳо ва маҳкам кардани суратҳисобҳои бонкӣ (маълумотномаҳо аз шуъбаи корҳои дохилий ва бонк).

Дар ҳолати қатъ гардиданни фаъолияти соҳибкори инфиродӣ бар асари муфлисшавӣ, вафоти соҳибкор, бедарак ғоиб шудани соҳибкор ё маҳрум намудан аз ҳуқуқи машғул шудан ба намудҳои алоҳидаи фаъолияти

соҳибкорӣ ба мӯҳлати муайян ҳуҷҷатҳои дигар низ ба мақомоти бақайдгирии давлатӣ пешниҳод карда мешаванд, ки номгӯи онҳо дар моддаи 25-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бақайдгирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ» (бандҳои 6-10), нишон дода шудааст.

Мувофиқи қонунгузории ҷорӣ агар шахси ҳуқуқӣ, соҳибкори инфиродӣ, филиал ва намояндагии шахси ҳуқуқии хориҷӣ дар давоми дувоздаҳ моҳи охир ҳисбот ва эъломияҳои пешбининамудаи қонунгузории андози Ҷумҳурии Тоҷикистонро пешниҳод накунад, фаъолияти воридотӣ ва содиротии гумrukӣ анҷом надиҳад ва ягон амалиёти бонкӣ нагузаронад, пас ҳамчун субъекти бефаъолият эътироф карда мешавад. Субъекти бефаъолият бо қарори мақоми анҷомдиҳандай бақайдгирии давлатӣ бо тартиби муқаррарнамудаи Ҳукумати

Ҷумҳурии Тоҷикистон аз Феҳристи ягонаи давлатӣ хориҷ карда мешавад.

ОХИРСУХАН

Имкониятҳо барои ташкили фаъолияти соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон хело зиёданд ва омӯзиши соҳибкорӣ яке аз ҷанбаҳои муҳими рушди фаъолияти соҳибкории Шумо ба ҳисоб меравад. Қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон шаклҳо, шароитҳо ва заминаҳои ҳуқуқии гуногунро барои оғоз ва рушди фаъолияти соҳибкорӣ фароҳам овардааст. Аз ҳамин ҷиҳат омӯзиши ин қонунҳо яке аз марҳилаҳои муҳими оғози фаъолияти соҳибкорӣ ба ҳисоб меравад. Меъёрҳои гуногуни қонунгузории кишвар сол ба сол такмил меёбанд ва дигар мешаванд, аз ҳамин ҷиҳат пеш аз оғози фаъолияти соҳибкорӣ бояд талаботҳои қонунгузорӣ нисбат ба намудҳои фаъолияти иқтисодӣ омӯхта ва ба инобат гирифта шавад.

Риояи меъёрҳои муқараршуда ва талаботҳои қонунгузории ҷорӣ шарти асосӣ, муҳим ва метавон гуфт «қонуни тиллоии» рушди фаъолияти соҳибкорӣ ба ҳисоб меравад. Ҳама гуна фаъолиятҳои соҳибкорӣ бояд дар доираи қонунгузории кишвар, меъёрҳои ахлоқи умунибашарӣ ва идеологияи созандагӣ сурат бигиранд.

Таҳлили фаъолияту нишондиҳандаҳои иқтисодӣ низ шарти муҳим ва омили рушди соҳибкорӣ ба ҳисоб меравад. Маҳз дар заминаи таҳлили иқтисодӣ фаъолияти соҳибкорӣ ва нишондиҳандаҳои он ба нақша гирифта мешаванд ва ба таъсири омилҳои гуногун баҳои воқеӣ дода мешавад. Аз ҳамин ҷиҳат пеш аз тасмим гирифтан дар фаъолияти соҳибкорӣ ҳама чизро таҳлил намуда сипас қарори даҳлдор қабул намудан лозим аст. Дар баробари омилҳои дар боло номбаршуда, ҳамеша идеяҳои нави соҳибкориро ҷустуҷӯй ва барои такмил

додани фаъолияти соҳибкориу натиҷаҳои ниҳоии он кӯшиш намоед. Муваффақ шудан дар ҷодаи соҳибкорӣ пеш аз ҳама аз риояи қонуну созишномаҳо, гузаронидани таҳлилҳои дуруст ва ҷорӣ намудани навовариҳо вобаста мебошад.